

Geanonimiseerde versie

Vertaling

C-236/23 - 1

Zaak C-236/23

Verzoek om een prejudiciële beslissing

Datum van indiening:

7 april 2023

Verwijzende rechter:

Cour de cassation (Frankrijk)

Datum van de verwijzingsbeslissing:

30 maart 2023

Verzoekende partij:

Mutuelle assurance des travailleurs mutualistes (Matmut)

Verwerende partijen:

TN

Société MAAF assurances

Fonds de garantie des assurances obligatoires de dommages (FGAO)

PQ

COUR DE CASSATION (HOOGSTE RECHTER IN BURGERLIJKE EN STRAFZAKEN, FRANKRIJK)

Openbare terechtzitting van **30 maart 2023**

[omissis]

[omissis]

- Verwijzing naar het Hof van Justitie van de Europese Unie

FRANSE REPUBLIEK

IN NAAM VAN HET FRANSE VOLK

ADVIES VAN DE COUR DE CASSATION, TWEEDE CIVIELE KAMER,

VAN 30 MAART 2023

De kamer voor strafzaken, waarbij beroep nr. 20-86.015 is ingesteld door Mutuelle assurance des travailleurs mutualistes (hierna: „MATMUT”), heeft op 6 september 2022 een verzoek om advies ingediend bij de tweede civiele kamer.

Het dossier is ter kennis gebracht van de procureur-generaal.

[omissis]

de tweede civiele kamer van de Cour de cassation (hoogste rechter in burgerlijke en strafzaken, Frankrijk) heeft het onderhavige advies uitgebracht.

Feiten en procedure

- 1 Volgens het bestreden arrest (Lyon, 21 oktober 2020) heeft PQ op 5 oktober 2012 een motorrijtuigenverzekering afgesloten bij Mutuelle assurance des travailleurs mutualistes, waarbij hij heeft verklaard de enige bestuurder van het verzekerde voertuig te zijn.
- 2 Op 28 september 2013 heeft zich met dit voertuig een verkeersongeval voorgedaan, terwijl het voertuig werd bestuurd door TN, die onder invloed van alcohol was. PQ raakte als passagier gewond bij het ongeval, waarbij ook een ander – door MAAF verzekerd – voertuig betrokken was.
- 3 Door een tribunal correctionnel (rechter in eerste aanleg, bevoegd voor bepaalde strafzaken) is TN onder meer schuldig bevonden aan onopzettelijke verwondingen door een bestuurder van een motorvoertuig onder invloed van alcohol, met als gevolg arbeidsongeschiktheid van meer dan drie maanden van PQ.
- 4 Ter terechtzitting in de strafprocedure waarin de civiele schadevorderingen van PQ zijn onderzocht, heeft MATMUT zich beroepen op de exceptie van nietigheid van de overeenkomst wegens de onjuiste verklaring van PQ over de identiteit van de gebruikelijke bestuurder, verzocht om niet langer bij de zaak te worden betrokken, en verzocht dat de schade van PQ ten laste wordt genomen door het Fonds de garantie des assurances obligatoires de dommages (garantiefonds voor verplichte schadeverzekeringen; hierna: „FGAO”), dat volgens artikel L. 421-1 van de code des assurances (verzekeringswetboek) is belast met de schadeloosstelling van onder meer slachtoffers van verkeersongevallen waarbij de aansprakelijke niet is verzekerd.

- 5 Bij vonnis van 17 december [2018] heeft de tribunal correctionnel de overeenkomst nietig verklaard wegens een opzettelijk onjuiste verklaring van de verzekerde. Die rechter heeft verklaard dat MATMUT niet langer bij de zaak diende te worden betrokken, TN veroordeeld tot vergoeding van de schade van de slachtoffers en verklaard dat het vonnis aan het FGAO kon worden tegengeworpen.
- 6 Het FGAO, MAAF en TN hebben tegen dit vonnis hoger beroep ingesteld.
- 7 De cour d'appel (rechter in tweede aanleg) heeft het vonnis bevestigd voor zover daarbij de verzekeringsovereenkomst tussen PQ en MATMUT nietig was verklaard.
- 8 Die rechter heeft vastgesteld dat TN bij het sluiten van de verzekeringsovereenkomst door PQ de eigenaar en gebruikelijke bestuurder van het voertuig was. De cour d'appel heeft geoordeeld dat PQ aldus opzettelijk een onjuiste verklaring had afgelegd over de identiteit van de gebruikelijke bestuurder, waardoor kennelijk de inschatting van het risico door de verzekeraar was gewijzigd, aangezien TN eerder was veroordeeld voor rijden onder invloed van alcohol.
- 9 Hij heeft evenwel geweigerd om te verklaren dat MATMUT niet langer bij de zaak diende te worden betrokken en verklaard dat de beslissing aan MATMUT kon worden tegengeworpen. Hij heeft verklaard dat het FGAO de schadeloosstelling niet op zich diende te nemen. Daartoe heeft die rechter verklaard dat uit de voorrang van het Unierecht op het nationale recht voortvloeit dat de in artikel L. 113-8 van de code des assurances bedoelde nietigheid van de overeenkomst wegens een opzettelijk onjuiste verklaring van de verzekerde niet kan worden tegengeworpen aan slachtoffers van een verkeersongeval of hun rechtverkrijgenden.
- 10 Voorts heeft hij verklaard dat het feit dat het slachtoffer passagier was in het voertuig dat het ongeval had veroorzaakt of de verzekeringnemer of de eigenaar van dat voertuig was, niet betekende dat hem de hoedanigheid van derde-slachtoffer kon worden ontzegd.
- 11 MATMUT heeft tegen dit arrest cassatieberoep ingesteld bij de Cour de cassation (pourvoi nr. 20-86.015), met TN en zijn verzekeraar, MAAF, alsmede PQ en het FGAO als verweerders.
- 12 Met dit cassatieberoep, dat is ingesteld bij de kamer voor strafzaken, wordt de cour d'appel in wezen verweten te hebben verklaard dat de nietigheid van de verzekeringsovereenkomst niet aan PQ kan worden tegengeworpen, terwijl werd vastgesteld dat PQ de verzekeraar bewust onjuiste informatie had verstrekt over de identiteit van de gebruikelijke bestuurder van het voertuig. MATMUT betoogt dat de cour d'appel de artikelen L. 113-8 en R. 211-13 van de code des assurances heeft geschonden.

- 13 De kamer voor strafzaken was van oordeel dat het onderzoek van het middel het advies vereiste van de bijzondere kamer voor het verzekeringsrecht en heeft die kamer de volgende vraag gesteld:

Moet de nietigheid van de motorrijtuigverzekeringsovereenkomst wegens een opzettelijk onjuiste verklaring over de identiteit van de gebruikelijke bestuurder worden geacht niet aan het slachtoffer te kunnen worden tegengeworpen, ook als het slachtoffer zowel passagier is in het voertuig dat het ongeval heeft veroorzaakt, als de verzekeringnemer die deze onjuiste verklaring heeft afgelegd?

Toepasselijke bepalingen

- 14 Volgens artikel L. 113-8 van de code des assurances is de verzekeringsovereenkomst nietig in geval van het achterhouden van informatie of van een opzettelijk onjuiste verklaring door de verzekerde, wanneer door dit achterhouden van informatie of deze onjuiste verklaring de omvang van het risico wordt gewijzigd of door de verzekeraar lager wordt ingeschat, ook al heeft het door de verzekerde achtergehouden of verdraaide risico geen invloed gehad op het schadegeval.
- 15 De kwade trouw van de verzekeringnemer, die met nietigheid van de verzekering wordt bestraft, wordt gekenmerkt door zijn opzet om de verzekeraar te misleiden (2e civ., 19 oktober 2006, pourvoi nr. 05-18.886), waarbij het niet van belang is dat de onjuiste verklaring geen invloed heeft gehad op het schadegeval (crim., 31 mei 1988, pourvoi nr. 87-84.010, gepubliceerd).
- 16 De nietigheid van de verzekeringsovereenkomst gaat in op de datum van de opzettelijk onjuiste verklaring (crim., 2 december 2014, pourvoi nr. 14-80.933, gepubliceerd). Wanneer bij de sluiting van de overeenkomst het risico onjuist is opgegeven, is de overeenkomst dus met terugwerkende kracht nietig en wordt deze geacht nooit te hebben bestaan.
- 17 Tot de kentering in de rechtspraak met een arrest van 29 augustus 2019 (2e civ., 29 augustus 2019, pourvoi nr. 18-14.768, gepubliceerd) oordeelde de Cour de cassation dat de nietigheid van de overeenkomst als gevolg van de onjuiste verklaring van de verzekerde aan het slachtoffer kon worden tegengeworpen, aangezien de verzekeraar die zijn dekking weigerde regelmatig het FGAO bij de zaak had betrokken (crim., 31 mei 1988, reeds aangehaald; crim., 12 juni 2012, pourvoi nr. 11-87.395).
- 18 Deze rechter baseerde zich met name op artikel R. 211-13 van de code des assurances, dat bepaalt dat slechts enkele ontzeggingen en uitsluitingen van de dekking niet aan het slachtoffer kunnen worden tegengeworpen.
- 19 Sinds dat arrest van 29 augustus 2019 is de Cour de cassation van oordeel dat uit de artikelen L. 113-8 en R. 211-13 van de code des assurances, uitgelegd in het licht van artikel 3, lid 1, van richtlijn 72/166/EEG van de Raad van 24 april 1972

en artikel 2, lid 1, van de Tweede richtlijn (84/5/EEG) van de Raad van 30 december 1983 en de artikelen 3 en 13 van richtlijn 2009/103 van de Raad van 16 september 2009, volgt dat de nietigheid op grond van artikel L. 113-8 van de code des assurances niet kan worden tegengeworpen aan slachtoffers van een verkeersongeval of hun rechtverkrijgenden en dat het FGAO in een dergelijk geval niet kan worden verplicht het slachtoffer schadeloos te stellen (2e civ., 16 januari 2020, pourvoi nr. 18-23.381, gepubliceerd; crim., 8 september 2020, pourvoi nr. 19-84.983, gepubliceerd).

- 20 Voortaan volgt uit artikel L. 211-7-1 van de code des assurances, ingelast bij wet nr. 2019-486 van 22 mei 2019, die is vastgesteld om de code des assurances in overeenstemming te brengen met het Unierecht, dat de nietigheid van een verzekeringsovereenkomst voor motorrijtuigen niet kan worden tegengeworpen aan slachtoffers van schade als gevolg van een verkeersongeval, of aan hun rechtverkrijgenden, en dat in een dergelijk geval de verzekeraar die de wettelijke aansprakelijkheid voor het betrokken voertuig dekt, verplicht is hen schadeloos te stellen. De tekst voegt daaraan toe dat de verzekeraar wordt gesubrogeerd in de rechten van degene die de schadevergoeding vordert van degene die aansprakelijk is voor het ongeval, ten belope van het bedrag dat hij heeft betaald.

Motivering van de prejudiciële verwijzing

- 21 Sinds de ontwikkeling van zijn rechtspraak en de inwerkingtreding van artikel L. 211-7-1 van de code des assurances heeft de Cour de cassation zich nog niet uitgesproken over de vraag of de nietigheid van de verzekeringsovereenkomst niet kan worden tegengeworpen aan het slachtoffer dat als passagier in het voertuig zit, wanneer dit slachtoffer tevens de verzekeringnemer is die opzettelijk de onjuiste verklaring heeft afgelegd die tot de nietigheid van de verzekeringsovereenkomst heeft geleid.
- 22 Bovendien heeft geen van de arresten waarin het Hof van Justitie van de Europese Unie uitlegging heeft gegeven aan richtlijn 2009/103/EG van het Europees Parlement en de Raad van 16 september 2009 betreffende de verzekering tegen de wettelijke aansprakelijkheid waartoe de deelneming aan het verkeer van motorrijtuigen aanleiding kan geven en de controle op de verzekering tegen deze aansprakelijkheid, die op het geding van toepassing is, of aan de eerdere bij deze richtlijn geconsolideerde richtlijnen, betrekking op precies deze situatie [arresten van 30 juni 2005, Candolin e.a. (C-537/03, EU:C:2005:417); 1 december 2011, Churchill Insurance Company en Evans (C-442/10, EU:C:2011:799); 23 oktober 2012, Marques Almeida (C-300/10, EU:C:2012:656); 11 juli 2013, Csonka e.a., (C-409/11, EU:C:2013:512); 20 juli 2017, Fidelidade-Companhia de Seguros (C-287/16, EU:C:2017:575); 14 september 2017, Delgado Mendes, (C-503/16, EU:C:2017:681), en 10 juni 2021, Van Ameyde España (C-923/19, EU:C:2021:475).

- 23 Hoewel uit die rechtspraak naar voren komt dat het enige onderscheid dat door de Unieregeling inzake de verplichte wettelijke aansprakelijkheidsverzekering voor motorrijtuigen toegestaan is, het onderscheid is tussen bestuurder en passagier, en hoewel het feit dat de passagier die het slachtoffer is ook de verzekerde van het voertuig is, niet betekent dat hem de hoedanigheid van derde-slachtoffer kan worden ontzegd, heeft geen van die arresten betrekking op een situatie waarin een dergelijke passagier de nietigverklaring van de verzekeringsovereenkomst heeft veroorzaakt door zijn fout. Met name het hiervoor genoemde arrest *Fidelidade*, dat betrekking had op de gevolgen die aan de nietigheid van een overeenkomst moeten worden verbonden, betrof een situatie waarin de slachtoffers niet de verzekeringnemers waren. En het hiervoor genoemde arrest *Churchill Insurance Company* had geen betrekking op de gevolgen die aan de nietigheid van een overeenkomst moeten worden verbonden, maar op een nationale bepaling die tot gevolg had dat de voor de verzekeraar geldende verplichting tot schadeloosstelling van een verzekerde die als passagier het slachtoffer was van een ongeval, in bepaalde omstandigheden automatisch werd uitgesloten wanneer dit slachtoffer een onverzekerde persoon toestemming had gegeven om het voertuig te besturen.
- 24 De vraag rijst dus of de genoemde richtlijnen zich ertegen verzetten dat de nietigheid van de verzekeringsovereenkomst kan worden tegengeworpen aan de passagier die het slachtoffer is geworden van een ongeval, wanneer deze passagier tevens de verzekeringnemer is wiens tekortkoming in de nakoming van contractuele verplichtingen tot die nietigheid heeft geleid.
- 25 De Cour de cassation vraagt zich tevens af of, ingeval de nietigheid van de verzekeringsovereenkomst niet kan worden tegengeworpen aan het slachtoffer dat tevens verzekeringnemer is, de verzekeraar zonder het Unierecht te schenden tegen hem een vordering kan instellen op grond van de opzettelijke fout die bij het sluiten van de overeenkomst is begaan, teneinde terugbetaling te verkrijgen van de bedragen die hij hem ter uitvoering van de overeenkomst heeft betaald.
- 26 Volgens de nationale rechter is de ondertekenaar van een wettelijke aansprakelijkheidsverzekering voor motorrijtuigen die vrijwillig onjuiste verklaringen aflegt daardoor namelijk aansprakelijk jegens de verzekeraar en is hij in geval van nietigverklaring van die overeenkomst wegens een opzettelijk onjuiste verklaring verplicht om de verzekeraar de door hem aan het slachtoffer betaalde schadevergoeding terug te betalen (1e civ., 26 februari 1991, *pourvoi* nr. 88-15.814, gepubliceerd).
- 27 Daarentegen zou de vaststelling dat de nietigheid van de verzekeringsovereenkomst wel aan een dergelijk slachtoffer kan worden tegengeworpen, naar Frans recht tot gevolg hebben dat het FGAO dient over te gaan tot schadeloosstelling, aangezien de artikelen L. 421-1, I, 1, R. 421-4 en R. 421-18 van de code des assurances in dat geval voorzien in de tussenkomst van dit fonds ten behoeve van het slachtoffer van een verkeersongeval en zijn rechtverkrijgenden.

- 28 Derhalve rijst de vraag of de artikelen 3 en 13 van richtlijn 2009/103 van het Europees Parlement en de Raad van 16 september 2009 zich verzetten tegen een nationale regeling op grond waarvan aan de passagier die het slachtoffer is van een ongeval en die tevens de verzekeringnemer is, de uit zijn opzettelijk onjuiste verklaring bij het sluiten van de verzekeringsovereenkomst voortvloeiende nietigheid van die overeenkomst kan worden tegengeworpen en of, ingeval de nietigheid van de overeenkomst hem kan worden tegengeworpen, de omstandigheid dat het FGAO verplicht is dit slachtoffer schadeloos te stellen, daarbij relevant is.
- 29 Aangezien het antwoord op deze vragen niet zo voor de hand ligt dat er redelijkerwijs geen twijfel over kan bestaan, dient het Hof van Justitie van de Europese Unie krachtens artikel 267 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie te worden verzocht om een prejudiciële beslissing.

De Cour de cassation, **RECHTDOENDE:**

VERZOEKT het Hof van Justitie van de Europese Unie om een prejudiciële beslissing over de volgende vraag:

„Moeten de artikelen 3 en 13 van richtlijn 2009/103 van het Europees Parlement en de Raad van 16 september 2009 aldus worden uitgelegd dat zij zich ertegen verzetten dat aan de passagier die het slachtoffer is van een ongeval, de nietigheid van de wettelijke aansprakelijkheidsverzekering voor motorrijtuigen kan worden tegengeworpen wanneer deze passagier tevens de verzekeringnemer is die bij het sluiten van de verzekeringsovereenkomst opzettelijk een onjuiste verklaring heeft afgelegd die tot die nietigheid heeft geleid?”

[omissis]